

Sociaal en Cultureel Planbureau

Jaarplan 2025

Jaarplan 2025

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is een interdepartementaal, wetenschappelijk instituut, dat – gevraagd en ongevraagd – sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht. Het SCP rapporteert aan de regering, de Eerste en Tweede Kamer, de ministeries en maatschappelijke en overheidsorganisaties. Het SCP valt formeel onder de verantwoordelijkheid van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Het SCP is opgericht bij Koninklijk Besluit op 30 maart 1973. Het Koninklijk Besluit is per 1 april 2012 vervangen door de 'Regeling van de minister-president, Minister van Algemene Zaken, houdende de vaststelling van de Aanwijzingen voor de Planbureaus'.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2025

Eindredactie en productiebegeleiding: Future Communication, Utrecht

Opmaak binnenwerk: Xerox, Den Haag

Omslagontwerp: Xerox, Den Haag

Beeld omslag: ANP | Hans van Rhoon

Beeld pagina 5: ANP | Gerard Til

Beeld pagina 8: Persbureau Meter

Beeld pagina 11: ANP | Bart van Vliet

Beeld pagina 15: ANP | Jeffrey Groeneweg

Beeld pagina 18: Richard van Elferen

Beeld pagina 21: Riesjard Schropp

Copyright

U mag citeren uit dit jaarplan, mits u de bron vermeldt.

U mag het op een server plaatsen mits:

- 1 het digitale bestand (jaarplan) intact blijft;
- 2 u de bron vermeldt;
- 3 u de meest actuele versie van het bestand beschikbaar stelt, bijvoorbeeld na verwerking van een erratum.

Data

SCP-databestanden, gebruikt in onze rapporten, zijn in principe beschikbaar voor gebruik door derden via DANS: www.dans.knaw.nl.

Contact

Sociaal en Cultureel Planbureau

Postbus 16164

2500 BD Den Haag

www.scp.nl

info@scp.nl

Via onze website kunt u zich kosteloos abonneren op een elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

1	Achtergrond en ambitie	5
2	Het inhoudelijk kader	7
3	Kwaliteit van de samenleving en brede welvaart	8
3.1	Kwaliteit van de samenleving	8
3.2	Brede welvaart	9
4	Stand van het land: bestuurlijke cycli en paraatheid	10
4.1	Bestuurlijke cycli	10
4.2	Paraatheid	12
5	Methodologische innovatie	14
5.1	Toekomstgericht onderzoek	14
5.2	Kennis van mechanismen	14
6	Impact en communicatie	16
7	Verdieping aan de hand van beleidsdossiers	17
7.1	Bestaanszekerheid	17
7.2	Digitalisering	19
7.3	Zorg en ondersteuning	19
7.4	Klimaat	20
7.5	Migratie	22

1 Achtergrond en ambitie

In 2021 schreven we dat we als Sociaal en Cultureel Planbureau met wetenschappelijke kennis over het leven van burgers in Nederland bijdragen aan goed geïnformeerd overheidsbeleid en een betere samenleving. Dat is onderdeel van onze missie en visie. ‘We willen het verschil maken’ schreven we, en dat doen we door wetenschappelijk onderbouwde handelingsperspectieven te bieden en door onze inzichten op relevante momenten te delen in beleid en politiek.¹

Drie jaar later hebben we ons streven om met kennis bij te dragen aan goed beleid en een betere samenleving vertaald in een centrale groep elementen van de ‘kwaliteit van de samenleving’. We starten dit jaarplan met een uiteenzetting van hoe wij aankijken tegen de kwaliteit van de samenleving en welke inspanningen we doen om dit concept inhoud en invulling te geven (hoofdstuk 2 en 3).

Uiteindelijk heeft de kennis van een planbureau vooral waarde wanneer deze door politici, beleidsmakers en andere maatschappelijke actoren serieus overwogen wordt op momenten die ertoe doen. Dit vraagt om een doorlopend gesprek met deze partijen om op die momenten de juiste kennis van de plank te kunnen halen. Daarnaast vraagt het om een gerichte inzet op momenten waarvan we van tevoren weten dat ze ertoe doen. Dit zijn onder andere de min of meer voorspelbare momenten in de reguliere bestuurlijke cycli: verkiezingen en formatie in de politieke cyclus en de Voorjaars- en Miljoenennota in de begrotingscyclus. Maar er zijn ook minder voorspelbare, maar minstens zo impactvolle momenten, die vragen om continue paraatheid en investeringen. Hierbij gaat het om crises zoals de coronapandemie, die we op dat terrein of op andere terreinen in de toekomst hoogstwaarschijnlijk weer meemaken. We waren de afgelopen jaren zichtbaar in de genoemde cycli, richtten onze organisatie en advisering in 2020 snel in op de coronacrisis, en zijn in gesprek over een structurele rol met betrekking tot crises. Daarnaast blijven we actief in de reguliere beleidscycli, en op lokaal niveau bij beleid en uitvoering. Wat dit betekent voor 2025, zetten we uiteen in hoofdstuk 4.

¹ SCP (2021). [Meerjarenplan 2021-2025](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

We kunnen alleen impact hebben op beleid als we begrijpen wanneer en waarom beleid werkt, of niet werkt.

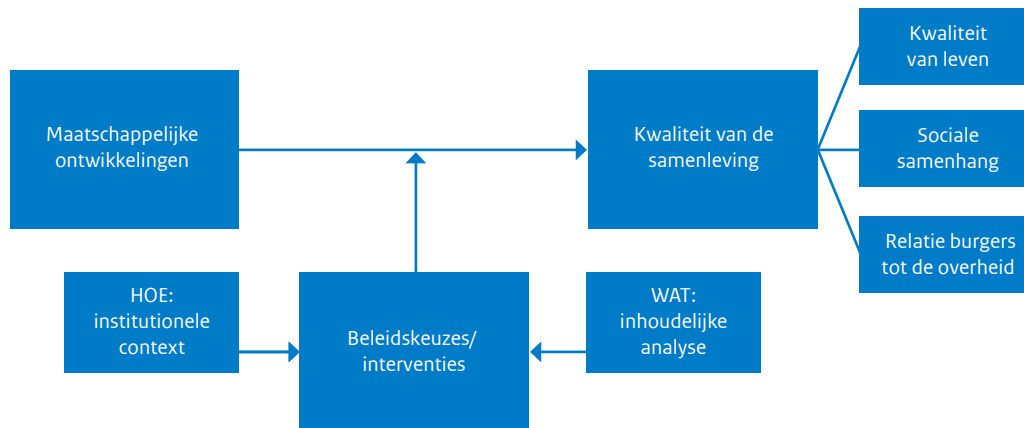
Onderdeel van onze ambitie is om beleid in staat te stellen om te sturen op de kwaliteit van de samenleving. Hiervoor is het niet alleen nodig dat kennis op het juiste moment op de juiste tafel ligt, maar ook dat we met gezag kunnen zeggen welke invloed beleid heeft en kan hebben. Weten wat werkt, betekent dat we de juiste vragen stellen en onderzoeksdesigns hanteren die ons in staat stellen om de invloed van beleid op de sociale werkelijkheid te ontdekken, om daarmee uitspraken te doen over wat beleid in de toekomst kan bereiken. De afgelopen jaren hebben we sterk ingezet op kwalitatief onderzoek en het aantrekken van kwalitatieve onderzoekers. In 2025 investeren we in de doorontwikkeling en toepassing van meer geïntegreerde *mixed method*-onderzoeksdesigns. Onze ambitie vraagt ook om een doorontwikkeling van ons kwantitatief methodologische repertoire, en onze communicatiestrategie. Hier gaan we in de loop van deze tekst verder op in, en we maken dit ook expliciet in hoofdstuk 5 en 6.

We kunnen alleen impact hebben op beleid als we begrijpen wanneer en waarom beleid werkt, of niet werkt. Het bestuderen hiervan vraagt om afbakening, gezien de enorme veelheid aan beleid dat invloed heeft op de kwaliteit van de samenleving. We stellen opgaven centraal op het gebied van de beleidsdossiers bestaanszekerheid, digitalisering, zorg en ondersteuning, klimaat, en migratie. Daarmee sluiten we aan bij een door burgers en beleid breed gedeeld gevoel van urgentie op deze thema's, hetzij omdat er nu duidelijke zorgen en problemen zijn, hetzij omdat die er zonder fundamentele transformatie onvermijdelijk gaan komen. Met deze keuze benutten we tegelijkertijd onze kennisbasis op het gebied van onder andere het sociaal domein, mantelzorg, armoede, en integratie/diversiteit. Tegelijkertijd pakken we met digitalisering en klimaat thema's op waarop onze kennisbasis nog minder ontwikkeld is, maar die evident onze aandacht moeten hebben. Dit zetten we uiteen in hoofdstuk 7.

2 Het inhoudelijk kader

Het schema in figuur 2.1 geeft het inhoudelijk kader weer waarbinnen het werk van het SCP past. We stellen onze kennisvragen tegen een achtergrond van maatschappelijke ontwikkelingen die de kwaliteit van de samenleving beïnvloeden. Waar nodig brengen we die ontwikkelingen en hun gevolgen zelf in kaart. De vervolgvraag is altijd hoe beleid kan ingrijpen om de kansen te benutten die die ontwikkelingen bieden voor de kwaliteit van de samenleving, of de risico's hiervan te mitigeren. Onze focus ligt hierbij op de beleidsdossiers die we in hoofdstuk 1 benoemden, en die we nader bespreken in hoofdstuk 7.

Figuur 2.1 Inhoudelijk kader van het werk van het SCP

Bron: SCP

Wanneer we kijken naar ontwikkelingen en daarmee gemoeid beleid, vragen we ons ten eerste af wat er aan de hand is, wat we weten over mogelijke kansen en risico's, en hoe daarmee om te gaan. Wat weten we over de sociale werkelijkheid rondom deze beleidsvraagstukken? Welke theorieën en empirie hebben we tot onze beschikking? Wat leren de visies, houdingen en het gedrag van mensen ons over wat er aan de hand is? En welke handelingsperspectieven kunnen we hieruit destilleren? Ten tweede vragen we ons af hoe instituties rondom het vraagstuk werken, en hoe mogelijke oplossingen institutioneel ingebed kunnen worden. Welke beleidsaannames zijn er aanwezig in het relevante beleid en hoe verhouden die aannames zich tot wat mensen daadwerkelijk doen en denken? Hoe is de beleidsvorming en -uitvoering georganiseerd? Binnen welke materiële en immateriële kaders werken professionals? Wat leert deze analyse ons over de manier waarop handelingsperspectieven vorm kunnen krijgen, en welke nieuwe handelingsperspectieven levert het op?

3 Kwaliteit van de samenleving en brede welvaart

3.1 Kwaliteit van de samenleving

De centrale uitkomstmaat van het SCP is kwaliteit van de samenleving. De kwaliteit van de samenleving, zo stellen we, wordt gekenmerkt door drie elementen die we bestuderen:

- 1 De kwaliteit van het leven van mensen: wat mensen hebben (bv. hulpbronnen), hoe mensen zich voelen (bv. welzijn) en wat zij doen (participatie).
- 2 Sociale samenhang: de mate waarin en de manieren waarop mensen zich met elkaar en met allerlei instituties verbonden voelen en dat ook in hun gedrag aan de dag leggen.
- 3 De relatie van burgers tot de overheid: hoe responsief is de overheid? Hoe procedureel rechtvaardig is de overheid in haar doen en laten? In hoeverre slaagt zij erin om problemen op te lossen? En hoe kijken mensen naar de overheid en welk gedrag volgt daaruit?

Met de focus op de kwaliteit van de samenleving dragen we met onze kennis ook bij aan bruikbare informatie voor de begrotingscyclus van het rijk, voor beleid, politiek en de samenleving.

Voor zover mogelijk vragen wij ons van al deze zaken af hoe ze verdeeld zijn over de bevolking en hoe de verdeling van uiteenlopende elementen van de kwaliteit van de samenleving cumuleert bij (groepen) burgers. Op basis daarvan doen we uitspraken over actuele vraagstukken op het gebied van onder andere kansengelijkheid, sociale mobiliteit, emancipatie en discriminatie. In voorbereiding op 2025 (en de nieuwe meerjarenprogrammering), werken we deze concepten samen met externe stakeholders verder uit. Een belangrijke focus zal daarbij enerzijds liggen op het empirisch vullen van de verschillende elementen van kwaliteit van de samenleving, en anderzijds op het verkennen van mogelijkheden om toekomstgerichte ramingen te maken (zie ook hoofdstuk 5). Waar mogelijk en relevant vinden de resultaten van dit proces hun weg naar de onderzoeken die in 2025 gepland staan.

Met de focus op de kwaliteit van de samenleving dragen we met onze kennis ook bij aan bruikbare informatie voor de begrotingscyclus van het rijk, voor beleid, politiek en de samenleving. We doen dit onder meer door rond de Voorjaarsnota de rapportage *Sociale en Culturele Ontwikkelingen* te publiceren, en rond Prinsjesdag de rapportage *Sociale en Culturele Verkenningen*. Hier gaan we dieper op in in hoofdstuk 4.

3.2 Brede welvaart

Met brede welvaart doelen we op economische, ecologische en sociaal-maatschappelijke aspecten van welvaart. De eerdergenoemde elementen van kwaliteit van de samenleving (kwaliteit van leven, sociale samenhang en relatie van burgers tot de overheid) nemen wij mee in het onderzoek naar sociaal-maatschappelijke uitkomsten op het gebied van brede welvaart.

Dat doen we zowel zelfstandig als in samenwerking met het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). In het samenwerkingsprogramma zetten we in op het combineren van sociaal-maatschappelijke, economische en leefomgevingsgevolgen van beleid. Daarmee willen we bijdragen aan het informeren van beleid en maatschappij over de impact van keuzes. Het gaat daarbij om wat die keuzes betekenen voor alle aspecten van brede welvaart in samenhang, waaronder ook gevolgen voor de verdeling van die welvaart en de gevolgen voor (mensen in) andere landen.

In 2025 zetten we verdere stappen in het verbeteren van het analysekader door analyses te maken van bredewelvaartsgevolgen van voorgenomen beleid op twee specifieke beleidsdossiers: de energietransitie en migratie. De oplevering hiervan staat gepland in respectievelijk 2025 en 2026. Daarnaast zullen we de daarvoor benodigde methodologie verder ontwikkelen: hoe krijgen we in beeld hoe aspecten van brede welvaart elkaar versterken of elkaar juist tegenwerken? Denk bijvoorbeeld aan beleid dat de economie versterkt maar de sociale samenhang belemmert. Tot slot zullen we de gezamenlijke reflectie op de Miljoenennota, die in 2024 voor het eerst verscheen, verder ontwikkelen en ook in 2025 publiceren (zie ook § 4.1). Van de stappen die we zetten en de plannen die we hebben doen we verslag in een jaarlijks te verschijnen voortgangsrapportage, zodat we daarover in gesprek kunnen met onze stakeholders. Daarnaast investeren we in methodologische innovatie en het inbrengen van sociaal-maatschappelijke aspecten van brede welvaart in bestuurlijke cycli (zie hoofdstuk 4). Ook regionaal liggen er kansen voor sturing vanuit brede welvaart. Met het ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK) (programma Elke regio telt) en het planbureau Fryslân zetten we een samenwerkingsinitiatief op om een instrumentarium te ontwikkelen/evalueren waarmee beleidsmakers kunnen sturen vanuit (een afweging van) bredewelvaartsdoelen op regionaal niveau. Friesland is daarvoor een pilotprovincie.

4 Stand van het land: bestuurlijke cycli en paraatheid

Om impact te hebben op beleid, levert het SCP beleidsrelevante kennis. We onderscheiden hierbij twee aangrijpingspunten waarop we impact kunnen hebben. Ten eerste dient onze kennis zijn weg te vinden naar de reguliere bestuurlijke cycli: de politieke cyclus, de begrotingscyclus, en de beleidscyclus. Ten tweede dient onze kennis zijn weg te vinden naar beleid in situaties waarin de reguliere cycli tekortschieten, namelijk in geval van acute crises. In het kader van paraatheid, bereiden we ons op dit laatste voor.

In zowel de gebruikelijke cycli als de incidentele crisis reageert én agendeert het SCP.

In beide situaties dient onze kennis gericht te zijn op zowel vraagstukken die leven bij beleid, als op het agenderen van vraagstukken die niet leven bij beleid, maar die vanuit de kwaliteit van de samenleving bezien de aandacht zouden moeten hebben. In zowel de gebruikelijke cycli als de incidentele crisis reageert én agendeert het SCP.

4.1 Bestuurlijke cycli

In 2023 hebben we als SCP grote inspanning geleverd om een kennisimpuls te geven aan de verkiezingen en het maatschappelijk debat dat daaraan voorafging. In korte tijd hebben we maatschappelijke opgaven geagendeerd en een breed palet aan keuzeopties op uiteenlopende beleidsdossiers uiteengezet.² De meer structurele rol die we in de politieke cyclus ambiëren vraagt om een duurzame en doorontwikkelde kennisinfrastructuur. In 2025 (en hierna) zetten we in op een gestructureerde en replicerbare methode van onderzoek om tot in de politieke cyclus met bruikbare kennis te komen. De ambitie is om deze infrastructuur operationeel te hebben voor de volgende reguliere verkiezingen, dat wil zeggen in 2028.

Brede welvaart is een belangrijk thema voor ons en bredewelvaartsanalyses vragen om een multidisciplinaire aanpak.

In de begrotingscyclus zijn er twee momenten waarop en waaromheen onze inspanningen gericht zijn: (1) de publicatie van de Voorjaarsnota waarin het kabinet besluit over de uitgavenkant van de begroting, en (2) de publicatie van de Miljoenennota waarin het kabinet op basis van de Voorjaarsnota en de augustusbesluitvorming een begroting voor het volgende jaar opstelt.

Brede welvaart is een belangrijk thema voor ons als SCP en bredewelvaartsanalyses vragen om een multidisciplinaire aanpak. Daarom is het onze ambitie om samen met het CPB en het PBL in het voorjaar en najaar een analyse te publiceren van de stand van het land op het gebied van brede welvaart en de voorgenomen beleidskeuzes die daarmee samenhangen.³ Dit werd ook geadviseerd door de 17^e Studiegroep Begrotingsruimte.⁴ In 2025 continueren we hiertoe het samenwerkingsprogramma 'brede welvaart'. Ook richten we onze onderzoeken Sociale en Culturele Ontwikkelingen (SCO) en Sociale en Culturele Verkenningen (SCV) zo in dat zij als basis kunnen dienen voor het SCP-deel van de gezamenlijke kennisproductie. Concreet betekent dit dat we in februari 2025 eigenstandig de publicatie *Sociale en Culturele Ontwikkelingen 2025* publiceren, en op Prinsjesdag 2025 zowel een gezamenlijke bredewelvaartsanalyse met de drie planbureaus, als een eigen onderliggende reflectie op de Miljoenennota. Hiervoor baseren we ons op data, informatie en kennis verzameld en opgebouwd als onderdeel van ons Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB), het doorlopende surveyonderzoek Nederland in Beeld (NiB), de Arbeidsaanbod en -vraagpanels (AAP/AAP), microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), en waar nodig aanvullende data. Doordat het SCO een beeld geeft van waar het goed gaat en waar niet,

² Huijnk, W., D. Verbeek-Oudijk en R. Willems (2023). [Kwesties voor het kiezen 2023](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

³ Hardus, S. en R. Schellingerhout (2022). [Verankering van brede welvaart in de begrotingssystematiek](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

⁴ SBR (2023). [Bijsturen met het oog op de toekomst; 17e Studiegroep Begrotingsruimte](#). Den Haag: Rijksoverheid.

helpt het beleidsdoelen te prioriteren en schaarse middelen te alloceren. Naast de gezamenlijke publicaties in de begrotingscyclus, werken we in het programma brede welvaart aan gezamenlijke bredewelvaartsanalyses op specifieke dossiers (zie § 3.1).

In het SCV brengen we in kaart hoe het voorgenomen beleid, zoals dat in de Miljoenennota staat, doorwerkt in de kwaliteit van de samenleving. Dit onderzoek start direct na de publicatie van SCO, en wordt gepubliceerd na de Miljoenennota. In 2025 zal dit nog het karakter hebben van een gestructureerde doordenking. De ambitie is echter om het methodologisch en empirisch repertoire op de langere termijn meer en meer toekomstgericht te maken door continue investering. We brengen de realisatie van de langetermijnambitie dichterbij door in 2025 (en later) in te zetten op de ontwikkeling van een instrumentarium waarmee we toekomstgerichte uitspraken kunnen doen over de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen op de kwaliteit van de samenleving, en de invloed van beleid. De ambitie is om dit instrumentarium waar mogelijk te enten op kwantitatieve modellen. Waar dat niet mogelijk of wenselijk is, onderzoeken we de mogelijkheden op het gebied van een kwalitatieve methodologie.

Met intensief stakeholdermanagement betrekken we beleidsmedewerkers bij onder andere het rijk en bij gemeenten, kennisinstellingen en uitvoerders, en betrekken we relevante belangengroepen bij de ontwikkeling en disseminatie van onze kennis.

Ook in 2025 richten we ons op de reguliere beleidscyclus, net als in andere jaren. Dit doen we naast onze inspanningen gericht op de politieke en begrotingscyclus. Rondom afzonderlijke dossiers en projecten zijn we constant met beleidsmakers in gesprek over hoe kennis te laten landen in de conceptie, ontwikkeling en uitvoering van beleid. Met intensief stakeholdermanagement betrekken we beleidsmedewerkers bij onder andere het rijk en bij gemeenten, kennisinstellingen en uitvoerders, en betrekken we relevante belangengroepen bij de ontwikkeling en disseminatie van onze kennis. De balans hierin verschilt per vraagstuk. Rondom bestaanszekerheid ligt een focus op het rijk en gemeenten voor de hand, terwijl we rondom de zorg en ondersteuning een breder veld van decentrale partijen zullen betrekken.

Kader 4.1 Caribisch Nederland

Tijdens de vorige kabinetsperiode is gevraagd of wij ook voor de BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) kunnen bijdragen aan het schetsen van een maatschappelijk beeld met aandacht voor knelpunten die om beleidsinterventies vragen. Als SCP rekenen we ook het Caribisch deel van het koninkrijk tot ons taakgebied, en in het verleden hebben we hier ook betekenisvolle publicaties over uitgebracht. Zo heeft tussen 2011 en 2015 een Belevingsonderzoek Caribisch Nederland plaatsgevonden. In dit onderzoek is gevraagd hoe bewoners aankijken tegen de veranderingen van de huidige en toekomstige situatie op het eiland, het functioneren van het onderwijs, de gezondheidszorg op het eiland, werk en sociale zekerheid, veiligheid, infrastructuur, overheid en bestuur, en de ontwikkeling in inkomen en koopkracht.

Op dit moment biedt het onderzoeksprogramma van het SCP onvoldoende ruimte om capaciteit vrij te maken voor het weer oppakken van die traditie. Tegelijkertijd wil het SCP graag meewerken aan de ambitie om inzichtelijk te maken hoe het met mensen op de eilanden gaat en hoe het staat met de kwaliteit van het samenleven. Op dit moment verkennen we samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en het CBS of we een infrastructuur op kunnen zetten die kan zorgen voor een continu maatschappelijk beeld met kennis over beleidsmaatregelen die kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de samenleving. Die infrastructuur zou tot stand kunnen komen met ondersteuning vanuit het SCP en zou kunnen aansluiten op dataverzamelingen van het CBS. Om effectief te zijn kan kennis over wat er lokaal speelt niet ontbreken. Gedacht wordt aan een kwartiermaker met affiniteit en ervaring met en kennis van de BES-eilanden om dit samenwerkingsinitiatief verder uit te werken en met een voorstel te komen voor een infrastructuur en de bijbehorende governance. Dit bevindt zich in 2024 en begin 2025 in de verkennende fase. Hierna doen we verslag van deze verkenning.

4.2 Paraatheid

De Nederlandse samenleving wordt met enige regelmaat geconfronteerd met ‘schokken’ die de maatschappelijke verhoudingen onder druk kunnen zetten. Recente voorbeelden zijn de coronapandemie en de energiecrisis die het gevolg is van de oorlog in Oekraïne. Op sociaal gebied kan gedacht worden aan spanningen rondom de situatie in Gaza of aan de boerenprotesten. Of dergelijke schokken nu spreekwoordelijk uit de hemel komen vallen, of dat er sprake is van een gekend risico dat plots tot wasdom is gekomen; duidelijk is dat in dergelijke gevallen snelle respons nodig is. Niet of verkeerd ingrijpen kan immers drastische gevolgen hebben. Voor een goede beleidsrespons is de juiste kennis onontbeerlijk. Binnen het pilotprogramma ‘paraatheid’ levert het SCP kwaliteitsvolle, accurate en tijdige kennis over de invloed van schokken, de weerbaarheid van de samenleving voor die schokken, en de gevolgen van maatregelen om schokken te mitigeren op het functioneren van de samenleving. Daarmee zorgen we niet alleen voor noodzakelijke kennis tijdens schokken, maar bouwen we gaandeweg ook kennis op over hoe voorbereid Nederland momenteel is op deze schokken.

Voor een goede beleidsrespons is de juiste kennis onontbeerlijk.

Als SCP zien we twee manieren om de kennisvoorziening over specifiek sociaal-maatschappelijke aspecten rondom schokken te verbeteren. Allereerst heeft het maatschappelijk beeld over de samenleving dat we momenteel na schokken kunnen schetsen niet het actuele karakter dat bij substantiële schokken nodig is. Daarnaast is bij schokken nood aan inzicht in de sociaal-maatschappelijke gevolgen van mogelijke beleidsmaatregelen.

Voor het SCP zien wij als taak om een onderliggende kennis-, informatie- en data-infrastructuur op te bouwen en te onderhouden, waarmee we adequaat kennis kunnen leveren voor een breed scala aan paraatheidsvraagstukken. In lijn met onze ambities investeren we in een breed inzetbare infrastructuur. Dit vergt intensieve samenwerking en afstemming met zowel de partijen aan wie we onze kennis ontsluiten als andere kennispartijen op dit terrein. Momenteel denken we onder andere aan het snel(ler) ontsluiten van bestaande gegevens van het CBS en het snel kunnen uitvoeren van een representatieve survey (eventueel met kwalitatieve verdiepingsslag). Ten tweede werken we stapsgewijs toe naar een zo goed mogelijk gevulde kennisbank met inzichten over verschillende typen schokken en verschillende typen maatregelen. We verkennen hierbij de mogelijkheden die bijvoorbeeld AI-toepassingen bieden om in het geval van een schok snel de beschikbare wetenschappelijke kennis te stroomlijnen.

Tijdens en na de coronacrisis is veel kennis opgebouwd op het deelterrein van pandemische paraatheid. Zowel wat betreft de effecten van maatregelen, als wat betreft de governance en organisatie van de advisering over maatschappelijke impact.⁵ Op moment van schrijven verkennen we met het ministerie van SZW de mogelijkheden om in de context van het paraatheidsprogramma vanuit het SCP te voorzien in de kennis en databasis van een Maatschappelijk Impact Team in waakstand (MIT in waakstand) (zie kader 4.2).

Kader 4.2 Het Maatschappelijk Impact Team (MIT) in waakstand

De Commissie MIT werd in september 2022 ingesteld om te adviseren over de sociaal-maatschappelijke en economische gevolgen van collectieve maatregelen om pandemische infectieziekten te bestrijden. De directe aanleiding was de coronapandemie, maar onder de taak van de commissie vielen ook eventuele andere infectieziekten met pandemisch potentieel waardoor het kabinet zou kunnen beslissen om collectief verplichtende maatregelen te nemen. Het instellingsbesluit van de Commissie MIT liep op 1 september 2024 af en daarmee eindigde het bestaan van deze commissie.

Ervaringen tijdens de coronacrisis hebben ons geleerd dat het cruciaal is om de advisering over de bredere maatschappelijke gevolgen van genomen maatregelen, op sociaal, maatschappelijk en economisch gebied, bij de besluitvorming te betrekken. In de *Kamerbrief over kabinetsreactie op evaluatierapport Maatschappelijk Impact Team*⁶, die op 26 april 2024 aan de Tweede Kamer is verzonden, is door de toenmalige minister van SZW besloten dat over wordt gegaan op het MIT in waakstand. Doel hiervan is de opgedane kennis en lessen niet verloren te laten gaan en zo voorbereid te zijn op een eventuele toekomstige pandemie.

Het is essentieel om de kennisbasis te onderhouden om een eventuele toekomstige Commissie MIT in staat te stellen om op basis van actuele kennis, informatie en inzichten uit de wetenschap en praktijk adviezen uit te brengen. Gezien de sociaal-maatschappelijke focus van het SCP, zijn wij een logische partij om deze kennisbasis te realiseren.

⁵ [Zie coronadossier op de SCP-website.](#)

⁶ SZW (2024). [Kabinetsreactie op evaluatierapport Maatschappelijk Impact Team](#). Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

5 Methodologische innovatie

5.1 Toekomstgericht onderzoek

We zetten in op de ontwikkeling van modellen die we op termijn kunnen gebruiken om een kwantitatief beeld van de toekomstige kwaliteit van de samenleving te schetsen, en de invloed van beleid op dat beeld.

Om de ambities op het gebied van impact en inhoud uiteindelijk te realiseren, is het essentieel om continu in te zetten op methodologische vernieuwing. De ambitie om toekomstgerichte uitspraken te doen die bijdragen aan beleid dat kan sturen op de kwaliteit van de samenleving, dwingt ertoe dat we proberen te begrijpen welke invloeden en mechanismen er spelen op de terreinen die we bestuderen. Het volstaat dan niet om enkel te beschrijven wat we zien gebeuren. In 2025 (en daarna) verdiepen we het hiervoor belangrijke methodologisch repertoire. We doen dit door in te zetten op de ontwikkeling van modellen die we op termijn kunnen gebruiken om een kwantitatief beeld van de toekomstige kwaliteit van de samenleving te schetsen, en de invloed van beleid op dat beeld. We organiseren deze inspanning expliciet in een werkgroep die als opdracht krijgt om zich voor alle elementen van de kwaliteit van de samenleving te buigen over de haalbaarheid van een modelmatige toekomstinschatting. We vragen de werkgroep te verkennen welke methoden daarvoor tot onze beschikking staan, en welke databehoeftes daarbij komt kijken. Deze exercitie staat niet los van het verdere jaarplan, maar bouwt voort op een aantal methodologisch vernieuwende projecten die gepland staan voor 2025, of afgerond zijn in 2024. Ten eerste bouwt de exercitie voort op eerder onderzoek waarin we kwantitatieve scenario's voor sociale cohesie doorrekenen. Ten tweede haakt dit in 2025 aan op inspanningen waarbij we:

- 1 een conceptueel model voor welbevinden ontwikkelen (publicatie eerste helft van 2025) met als doel het effect van beleidsinterventies daarop modelmatig te voorspellen (start methodologische ontwikkeling tweede helft 2025);
- 2 de participatie en het welbevinden van 55-plussers en het effect van beleidsinterventies daarop modelmatig voorspellen (publicatie eind 2025);
- 3 een toekomstverkenning doen van de houdbaarheid van de sociale zekerheid, gegeven de veranderende bevolkingssamenstelling. In 2025 leveren we het analysemodel en de benodigde data-infrastructuur op.

Dit zijn investeringen. We zullen meerdere jaren nodig hebben om tot een volragen repertoire te komen. Ook is de kans aanwezig dat de stand van de kennis op sommige terreinen simpelweg niet zodanig is dat we de ambitie waar kunnen maken.

5.2 Kennis van mechanismen

Om het grote verhaal te vertellen, moeten we begrijpen wat er in het klein gebeurt.

De toekomstgerichte uitspraken die we willen doen, en die we met bovenstaande willen kwantificeren, gaan over het niveau van de samenleving. We pakken grote ontwikkelingen als 'vergrijzing' of 'immigratie' en kijken welke gevolgen die hebben voor een groot begrip als 'kwaliteit voor de samenleving'. Uiteindelijk lopen de invloeden van maatschappelijke ontwikkelingen op de kwaliteit van de samenleving via het leven van individuen en de handelingen van instituties en organisaties. Immigratie heeft bijvoorbeeld invloed op sociale samenhang omdat de samenstelling van buurten hierdoor verandert en omdat mensen daar iets van vinden. Vergrijzing leidt tot arbeidsmarktkrapte omdat individuen stoppen met werken en mensen naarmate zij ouder worden een groter beroep gaan doen op bepaalde collectieve voorzieningen. Om het grote verhaal te vertellen, moeten we begrijpen wat er in het klein gebeurt. Hiertoe zetten we in meerdere projecten in op een *mixed methods*-benadering. Daarmee proberen we vat te krijgen op

generaliseerbaarheid en causaliteit door het gebruik van kwantitatieve methoden, en tegelijkertijd te leren wat er in het dagelijkse leven van individuen gebeurt, wat zij daarvan vinden en hoe zij zich gedragen. Op dit gebied doen we onder andere de volgende inspanningen:

- 1 kwantitatief onderzoek naar de signalen die burgers afgeven over het functioneren van de overheid in combinatie met kwalitatief onderzoek naar de manier waarop de overheid die signalen verwerkt;
- 2 kwantitatief onderzoek naar waardendiversiteit in combinatie met kwalitatief onderzoek naar contexten waarin waarden botsen;
- 3 pilotstudies op het gebied van inclusief onderzoek, positionaliteit en reflexiviteit. Hiermee willen we groepen bereiken die niet zo gemakkelijk meedoen aan onderzoek. Daarnaast willen we zo bewust blijven van de vooronderstellingen waarmee wij onderzoek ingaan. In 2025 passen we een in 2024 ontwikkelde aanpak voor inclusiviteit en positionaliteit toe op een aantal relevante studies.

6 Impact en communicatie

De aandacht voor impact vanuit inhoud en methode wordt versterkt door bijpassende communicatie. In 2025 gaan we door met het ontwikkelen van een integrale aanpak van *public affairs*- en communicatie-activiteiten en het verstevigen van de verbinding tussen SCP-kennis, beleid en samenleving. Hierin prioriteren we scherp wat we wanneer en hoe naar buiten brengen. Daarbij zetten we allereerst proactief in op kennisinbreng op het terrein van de beleidsdossiers (die centraal staan in ons onderzoek, zie hoofdstuk 7). Hiervoor brengen we het hele jaar kennis naar buiten, op momenten waarop deze kennis ons belangrijk lijkt. Ten tweede sluiten we aan bij de actualiteit. Als er ontwikkelingen zijn in de maatschappij waar wij tijdig kennis kunnen toevoegen aan het maatschappelijk debat, dan zullen wij dat doen. Ten derde ontsluiten wij kennis die van belang is voor integrale afwegingen in de begrotingscyclus van het rijk. Dit doen we op zijn minst in februari en september (zie § 4.1). Daarnaast putten we uit de kennisinfrastructuur, zoals besproken in paragraaf 4.2, om beleid en de maatschappij in het geval van een maatschappelijke crisis tijdig te kunnen voorzien van actuele kennis over de gevolgen van de crisis zelf, en van de beleidsmaatregelen die genomen worden om die gevolgen te mitigeren.

Daarnaast brengen we een grotere gelaagdheid en differentiatie aan in onze publicaties, om zo beter aan te sluiten bij de behoeften van een variatie aan stakeholders. Beleidsmakers en politici bedienen we bijvoorbeeld met beleidssamenvattingen en briefings die aangrijpen op de actuele context. Voor het bredere publiek ontwikkelen we video's of podcasts, en organiseren we onze wetenschappelijke verantwoording via meer technische achtergronddocumenten. Om dit te bereiken vertalen we het onderzoeks- en activiteitenprogramma van 2025 naar een integrale jaaragenda voor *public affairs* en communicatie.

We brengen een grotere gelaagdheid en differentiatie aan in onze publicaties, om zo beter aan te sluiten bij de behoeften van een variatie aan stakeholders.

7 Verdieping aan de hand van beleidsdossiers

Hoe beïnvloeden maatschappelijke ontwikkelingen de kwaliteit van de samenleving, op macroniveau en via micro- en meso-interacties? Diep begrip daarvan is nodig om onze kennis in beleidscycli en crisisbeleid te laten landen. Wetenschappelijk verantwoorde uitspraken over hoe beleid op deze processen kan bijsturen staan of vallen bij de gratie van rigoureuus onderzoek, met een afgebakende onderzoeksvraag, onderzoekbare concepten en een onderbouwde methode. De scherpte die dit vraagt, behoeft een afbakening van de beleidsmatige context waar we ons op richten. In 2025 richten we ons op vijf beleidsdossiers: bestaanszekerheid, digitalisering, zorg en ondersteuning, klimaat, en migratie. Deze dossiers vormen door hun diversiteit een brede casuïstiek, en door hun actualiteit leveren ze ook eigenstandig relevante kennis op. Op deze beleidsdossiers doen we gericht verdiepend onderzoek, maar altijd met expliciet oog voor de interactie tussen en samenhang van deze dossiers.

In 2025 richten we ons op vijf beleidsdossiers: bestaanszekerheid, digitalisering, zorg en ondersteuning, klimaat, en migratie.

Zoals aangegeven in hoofdstuk 1 zijn deze beleidsdossiers op zichzelf relevant. Daarnaast bieden ze ons de mogelijkheid om de mechanismen die de kwaliteit van de samenleving beïnvloeden nader te onderzoeken. Het inhoudelijk kader (zie hoofdstuk 2) is op de analyse van deze dossiers van toepassing. In al deze beleidsdossiers zien we dat maatschappelijke ontwikkelingen een kans of risico impliceren voor de kwaliteit van de samenleving, en dat beleid ingezet kan worden om de kansen te benutten of de risico's te mitigeren. Op alle beleidsdossiers gaan we aan de hand van relevante theorieën, bestaand onderzoek en, waar nodig, nieuwe empirie na wat de gevolgen zijn van wel en niet voorgenomen beleid, en welke institutionele inbedding dit vraagt. Dit zijn ambitieuze agenda's die niet in 2025 afgerond zijn, maar die wel in 2025 ingezet worden en hun eerste resultaten kunnen leveren.

7.1 Bestaanszekerheid

Hoewel de armoede de afgelopen jaren is afgenomen, staat de bestaanszekerheid van ruim één miljoen mensen in Nederland onder druk. Het huidige sociale zekerheidstelsel helpt velen, maar is ook verkokerd, zeer complex en het schiet tekort om duurzaam herstel tot stand te brengen. Het loopt aan tegen de grenzen van wat mogelijk is om groeiende ongelijkheid in marktinkomens te verminderen. Mensen hebben langdurig financiële ondersteuning nodig, lopen vast in het systeem of maken geen gebruik van ondersteuning waar zij wel recht op hebben. Het is goed dat er aandacht is voor de financiële tekorten van huishoudens, maar bestaanszekerheid gaat over meer dan vermogen en inkomen alleen. Je kunnen redden in de samenleving heeft ook te maken met je (mentale) gezondheid, of je een sociaal netwerk hebt en je IT-vaardigheden. Ondersteuning die (ook) gericht is op het versterken van die hulpbronnen zet in op achterliggende oorzaken van bestaansonzekerheid. Daarmee kan deze ondersteuning bijdragen aan het welbevinden van mensen en aan de mate waarin zij kunnen participeren, en sociale ongelijkheid verkleinen.⁷

⁷ Zie bijvoorbeeld: SCP (2024). [Aankondiging nieuwe methode om armoede te meten door CBS, SCP en Nibud](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau; P. Van Echtelt, K. Sadiraj, S. Hoff, S. Muns, K. Karpinska, D. Das en M. Versantvoort, m.m.v. L. Putman (2019). [Eindevaluatie van de Participatiewet](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau; M. Olsthoorn, P. Koot, S. Hoff, M. Ras, B. van Hulst, J.M. Wildeboer Schut, J. Arts, B. Goderis, L. Thijssen, M. de Haard, M. Vlekke en E. Verkade (2020). Kansrijk armoedebeleid. Den Haag: Centraal Planbureau en Sociaal en Cultureel Planbureau.

Het is goed dat er aandacht is voor de financiële tekorten van huishoudens, maar bestaanszekerheid gaat over meer dan vermogen en inkomen alleen.

Ons onderzoek levert inzichten op die helpen om het stelsel zo in te richten dat de ondersteuning aansluit bij de behoeften, wensen en mogelijkheden van burgers om hier gebruik van te kunnen maken. Daarbij hebben we oog voor financiële én andere hulpbronnen. Een brede benadering van bestaanszekerheid vergroot niet alleen de kwaliteit van leven van mensen in kwetsbare situaties, maar ook de kans dat ze (langdurig) kunnen participeren in de samenleving. Daarbij is het belangrijk om te expliciteren wat hierbij als ondergrens wordt gehanteerd, zodat het helder is wat mensen aan steun kunnen en mogen verwachten. Welke ondergrenzen zou beleid moeten borgen en hoe kan deze borging effectief gebeuren, wetende dat een brede blik op bestaanszekerheid hierbij essentieel is?

In 2025 zetten we stappen richting een brede benadering van bestaanszekerheid: niet alleen in termen van geld, maar ook in termen van bredere hulpbronnen en voorzieningen waar mensen al dan niet op kunnen rekenen. In samenwerking met de Universiteit Utrecht zijn we een meerjarig onderzoek gestart naar minimumstandaarden voor bestaanszekerheid. Dit biedt zicht op de ondergrenzen waarvan we als samenleving vinden dat mensen daar niet doorheen mogen zakken. Minimale standaarden voor bestaanszekerheid in Nederland maken het belang van een integrale benadering duidelijk en helpen bij het in kaart brengen van de uitruilen, het prioriteren van beleidsopgaven en het ontwikkelen van integraal beleid. Eind 2025 zal de eerste deelstudie van het onderzoek verschijnen en zullen we de empirische dataverzameling opstarten. Daarnaast confronteren we in lopend onderzoek beleidsvisies, burgervisies en visies uit de wetenschap rond armoedebeleid met elkaar. Hiermee voegen we inzichten toe over welke kennis er waar nodig is om bestaanszekerheidsbeleid beter aan te laten sluiten op het leven van mensen. Eind 2025 vertalen we de opgedane kennis in cocreatie met beleidsmakers, ervaringsdeskundigen en andere betrokkenen naar handelingsperspectieven die aansluiten bij de beleidspraktijk. Tot slot betrekken we het breder voorzieningengebruik in het concept van bestaanszekerheid. Dit doen we door te kijken hoe het gebruik van voorzieningen verdeeld is over de bevolking en te bezien of en hoe het stelsel van voorzieningen bestaansonzekerheid mitigeert. Ook onderzoeken we welke mate van inkomenssolidariteit in het stelsel besloten ligt, en simuleren we – op termijn – het effect van beleidsingrijpen hierop. We verwachten deze studie in de loop van 2026 te publiceren.

7.2 Digitalisering

Digitalisering raakt aan alle domeinen van het leven die relevant zijn voor de kwaliteit van de samenleving, en die we als SCP bestuderen. Met digitalisering bedoelen we de groeiende alomtegenwoordigheid en verfijning van digitale technologieën. Technologische ontwikkelingen beïnvloeden de verdeling van hulpbronnen over bedrijven en mensen. Dit zorgt naar verwachting voor grotere inkomens- en vermogensongelijkheid. Sociale media verbreden het publieke debat, terwijl ze aan de andere kant polariserende dynamieken kunnen faciliteren en katalyseren.⁸ Algoritmische toepassingen, waaronder AI, kunnen in tijden van arbeidsmarktkrapte de grote vraag naar arbeid verlagen. Daarnaast kunnen ze de productiviteit in de publieke en private sectoren vergroten en daardoor bijdragen aan (het in stand houden van) het niveau van collectieve voorzieningen en economische welvaart.^{9,10} Tegelijkertijd raakt dit (de verdeling van) de kwaliteit van werk, en gaat het gepaard met risico's op sociale uitsluiting van werkenden en gebruikers.¹¹ Enkele jaren geleden en recenter schetsten we mogelijke toekomst. Een terugkerend risico in die toekomst was dat sommige burgers door het grote beroep op allerhande hulpbronnen en digitale vaardigheden niet meer mee kunnen komen.¹² Hierdoor neemt het risico op digitale uitsluiting en als onrechtvaardig ervaren ongelijkheid toe.

Een terugkerend risico in de toekomstschetsen was dat sommige burgers door het grote beroep op allerhande hulpbronnen en digitale vaardigheden niet meer mee kunnen komen.

Digitalisering is een ontwikkeling die grotendeels van buiten op ons afkomt, en waar Nederlands beleid weinig invloed op heeft. Tegelijkertijd beïnvloedt beleid de impact van digitalisering op de kwaliteit van de samenleving wel degelijk. Binnen welke kaders bevindt digitalisering zich, bijvoorbeeld rechtstatelijk gezien en binnen internationale verdragen? Welke waarden associëren burgers met digitalisering? En hoe borgen we dat digitalisering en de gevolgen hiervan binnen de kaders van de rechtstaat, het algemeen belang en publieke waarden blijven? Hoe borgen we rechtsstatelijkheid wanneer beleid meer en meer uitgevoerd wordt door niet altijd goed begrepen algoritmen? Hoe kan beleid productiviteitswinsten borgen, zonder dat er mensen langs de kant komen te staan? En hoe kan een levendig publiek debat gefaciliteerd worden, zonder dat dit leidt tot dynamieken die destructief uitwerken op de sociale samenhang? Het uiteindelijke doel is om toekomstgerichte uitspraken te kunnen doen over de effectieve inzet van en omgang met digitalisering met het oog op de kwaliteit van de samenleving.

In 2025 werken we de kennisagenda op het gebied van digitalisering verder uit. Hiertoe vergroten we de interne kennisbasis op dit gebied, en werken we samen met partners met relevante aanvullende expertise. We vervolgen onze gesprekken met stakeholders op dit gebied. We zorgen dat de kennisagenda maatschappelijk relevant is, past bij de positionering van het SCP en complementair is met het werk van anderen. Concreet resulteert dit in een onderzoeksagenda die de basis zal zijn voor de activiteiten van het SCP op het gebied van digitalisering in de nieuwe meerjarenprogrammering die ingaat vanaf 1 januari 2026.

7.3 Zorg en ondersteuning

De houdbaarheid van de zorg en ondersteuning staat onder druk door demografische ontwikkelingen, schaarse overheidsfinanciën, en krapte op de arbeidsmarkt. Dit is bij uitstek voelbaar in het sociaal domein. Door keuzes gemaakt bij de inrichting van dit domein zijn er hier veel knelpunten. Voornamelijk mensen met problemen op meerdere domeinen krijgen niet de ondersteuning die zij nodig hebben.¹³

⁸ Schaper, J. en C. Hartman (2023). [Sceptische visies in het coronadebat](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

⁹ TNO / Rathenau Instituut (2024). [Eigen ritme of algoritme? – Een verkenning van algoritmisch management voorbij de platformeconomie](#). Den Haag: TNO en Rathenau Instituut.

¹⁰ SER (2023). [Waardevol werk: publieke dienstverlening onder druk](#). Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

¹¹ Zie onder andere: Deursen, A. van en J. van Dijk (2024). [The digital divide - An introduction](#). Enschede: Universiteit Twente.

¹² Zie A. van den Broek, C. van Campen, J. de Haan, A. Roeters, M. Turkenburg en L. Vermeij (red.) (2012). [De toekomst tegemoet](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau; en een aankomende scenariostudie van Bakker, Van Kampen en Van Belkom.

¹³ Zie bijvoorbeeld Kruijer, H. en F. Kellerman (2019). Stapelingsproblematiek in het sociaal domein. Utrecht: Instituut Publiek Waarden; Zorginstituut en NZa (2020). Samenwerken aan passende zorg: de toekomst is nú. Actieplan voor het behoud van goede en toegankelijke gezondheidszorg. Diemen: Zorginstituut Nederland en Nederlandse Zorgautoriteit; M. Kromhout, P. van Echtelt en P. Feijten (2020). Sociaal domein op koers? Verwachtingen en resultaten van vijf jaar decentraal beleid. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dit is juist een groep mensen bij wie problemen snel kunnen verergeren en verbreden, waardoor duurdere en complexere vormen van hulp nodig zijn. Het lukt niet goed hun situatie te veranderen, hun kwaliteit van leven te verbeteren en hun participatie te laten toenemen.

Voornamelijk mensen met problemen op meerdere domeinen krijgen niet de ondersteuning die zij nodig hebben.

We constateren in onze onderzoeken dat een levensbrede benadering nodig is om mensen met complexe problemen beter te ondersteunen. Domeinspecifieke wetgeving en gefragmenteerde organisatie van ondersteuning bemoeilijken zo'n benadering. Verschillende instituten wijzen daarom op de noodzaak van een hervorming, of zelfs grondige herziening van (onderdelen van) het stelsel van (langdurige) zorg en ondersteuning.¹⁴ De komende jaren ambieert het SCP hiervoor handelingsperspectief te bieden. De inzet is een houdbaar stelsel van zorg en ondersteuning (met professionele en informele zorg) dat zo goed mogelijk bijdraagt aan de kwaliteit van leven en participatiemogelijkheden, zowel voor mensen met gezondheidsbeperkingen als voor de mensen die voor hen zorgen.

Om bovenstaande ambitie te adresseren ontplooiën we in 2025 ten minste twee activiteiten. Ten eerste ronden we een onderzoek af waarin we beogen een beter werkend stelsel van levensbrede ondersteuning voor mensen met gestapelde problemen te ontwerpen. Dit doen we met behulp van *social design* methodes. Hierbij zetten we het perspectief en de ervaringen van burgers centraal door hen te betrekken bij reflecties op het stelsel zelf en bij het aandragen van ingrediënten voor zo'n stelsel. Dit onderzoek geeft beleidsmakers nieuwe denk- en handelingsrichtingen om te komen tot een beter werkend stelsel voor zowel mensen met enkelvoudige als meervoudige problematiek. Ten tweede verdiepen we de rol die informele hulp kan spelen bij de houdbaarheid van de zorg en ondersteuning, en hoe beleid hierop in kan spelen. In 2025 actualiseren we gegevens over het aantal mantelzorgers en hun situatie. Ook gaan we investeren in onderzoek naar de ondersteuning van mantelzorgers door overheid, zorgprofessionals, werkgevers en onderwijsinstellingen. En in onderzoek naar het stimuleren van informele hulp, waaronder ook hulp in de sociale basis. Dit laatste leidt in 2026 en 2027 tot publiceerbare resultaten.

7.4 Klimaat

De huidige en toekomstige kwaliteit van de samenleving staat onder druk door de ontwrichtende gevolgen van klimaatverandering voor onze maatschappij. De sociaal-maatschappelijke consequenties van duurzaamheidsproblemen en -beleid worden zichtbaarder, en manifesteren zich op meerdere elementen van de kwaliteit van de samenleving.¹⁵ Bestaande ongelijkheden worden uitvergroot doordat sommigen goed kunnen meekomen in de transitie terwijl dit voor anderen lastiger is. Ook speelt mee dat het welbevinden van sommigen kwetsbaarder is voor ervaren achterblijvend klimaatbeleid dan dat van anderen. De klimaattransitie heeft impact op de kwaliteit van de samenleving. Die impact uit zich niet alleen in ons natuurlijk en economisch kapitaal, maar ook bijvoorbeeld in ons welzijn en onze gezondheid. Terwijl onder burgers het gevoel van urgentie van klimaataanpak toeneemt, neemt ook de onvrede en weerstand toe.¹⁶ Ervaren onrechtvaardigheid, gebrek aan probleemoplossend vermogen en het gevoel niet gehoord en gezien te worden door de politiek, werken door in het vertrouwen van burgers in de overheid. Gebrek aan vertrouwen is een risico voor het halen van klimaatdoelen. Om die doelen te halen is namelijk ook een ingrijpende leefstijlverandering van burgers nodig. En zowel burgers als bedrijven kijken voor het aanpakken van het vraagstuk in belangrijke mate naar de overheid.¹⁷

¹⁴ WRR (2021). Kiezen voor houdbare zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak. Rapport nr. 104. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid; RVS (2023). Met de stroom mee. Naar een duurzaam en adaptief stelsel van zorg en ondersteuning. Den Haag: Raad voor Volksgezondheid & Samenleving; SER (2021). Jeugdzorg: van systemen naar mensen. Tien aanbevelingen voor de korte termijn. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

¹⁵ Tunderman et al. (2024). Bredewelvaartsanalyse van woningisolatie; Een beschouwing van het nationaal isolatieprogramma. Den Haag: Centraal Planbureau, Planbureau voor de Leefomgeving en Sociaal en Cultureel Planbureau.

¹⁶ Versantvoort et al. (2024). Tussen duurzaam denken en duurzaam doen. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

¹⁷ Y. de Kluzenaar, A. Steenbekkers, K. Muiderman, A Mangnus en W. Blijleven (2022). [Burgers, overheid of bedrijven: wie is aan zet?](#) Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bestaande ongelijkheden worden uitvergroot doordat sommigen goed kunnen meekomen in de klimaattransitie terwijl dit voor anderen lastiger is.

Klimaatbeleid heeft effecten op alle elementen van de kwaliteit van de samenleving. Vaak zijn deze effecten onbekend of heterogeen: het verschilt per beleidsinterventie en element van kwaliteit van de samenleving of deze effecten positief of negatief zijn. Bepalen welk beleid ingezet dient te worden vraagt dan ook om een politieke afweging. Wat wil je bereiken, en welke neveneffecten accepteer je? De komende jaren werken wij toe naar een ex-ante-analysekader voor het doorlichten van (voorgenomen) klimaatmaatregelen op gevolgen voor de kwaliteit van de samenleving en brede welvaart. Een dergelijk analysekader stelt de betrokken departementen in staat om een ex-ante-afwegingskader te formuleren. Met longitudinaal onderzoek en kwalitatief onderzoek verdiepen we daarnaast ons inzicht in mechanismen die de ontwikkeling van scheidslijnen en knelpunten beïnvloeden, waardoor we gerichte handelingsperspectieven kunnen aanreiken voor (flankerende) klimaatbeleidsmaatregelen.

We zetten in 2025 concrete stappen in de richting van eerdergenoemd analysekader door het publiceren van de *Voorjaarsnotitie Klimaat en Samenleving*. Deze verschijnt parallel aan de *Klimaat- en Energieverkenning* van het PBL. Zo kunnen we gerichte kennisimpulsen geven in de jaarlijkse klimaatplancyclus. Daarnaast werken we aan de voorbereiding van een kennisnotitie over een sociaal-maatschappelijk analysekader voor de ontwikkeling van nieuw klimaatbeleid. Het voorlopige analysekader zullen we in 2026 delen in een kennisnotitie met beleidsmakers, bestuurders en politici die nauw betrokken zijn bij de klimaatplancyclus. Zo zorgen we ervoor dat ons analysekader wordt geïmplementeerd in bestaande ex-ante-afwegingskaders. In samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen ontwikkelen we tot slot een promotieplaats. Het doel hiervan is om beter te begrijpen hoe de overheid klimaatbeleid kan ontwikkelen dat effectief is, maar toch als rechtvaardig en acceptabel wordt gezien door verschillende groepen in de samenleving, en dat bijdraagt aan de kwaliteit van leven van en de binding tussen deze groepen.

7.5 Migratie

Migratie is een van de meest urgente en complexe vraagstukken van onze tijd, ook in Nederland. Migratie overschrijdt nationale grenzen en heeft economische, sociale, politieke en culturele implicaties voor de samenleving. Een kwart van de Nederlanders heeft een ouder die uit het buitenland komt, en heeft dus ervaring met migrant-zijn. Historisch gezien is arbeidsmigratie een manier geweest om tekorten aan personeel in kraptesectoren op te vangen, en wordt deze vorm van migratie in belangrijke mate bepaald door de economische structuur van de ontvangende samenleving. Asielmigratie, daarentegen, is een gevolg van lokale omstandigheden (zoals oorlog en honger) en mondiale ontwikkelingen (zoals klimaatverandering) die lokaal uitwerken. In het maatschappelijk debat wordt in toenemende mate benadrukt dat migratiestromen ook kosten met zich meebrengen voor instromende werknemers (slechte arbeidsomstandigheden) en asielzoekers (kwalitatief slechte leefsituatie) en de samenleving als geheel (beschikbaarheid huisvesting, sociale zekerheid).

Het betreft een gevoelig onderwerp: de opvattingen in de politiek en onder de Nederlandse bevolking over asiel en migratie lopen sterk uiteen. Aan de ene kant benadrukken mensen dat migratie de samenleving verrijkt, wordt gewezen op mensenrechten, internationale verdragen en de noodzaak van migratie vanwege vergrijzing en arbeidstekorten. Aan de andere kant zijn er zorgen over migratie vanwege onder meer krapte op de woningmarkt, druk op de sociale zekerheid en de sociale cohesie, en een te grote ervaren culturele verscheidenheid van de bevolking – met zorgen over het verlies aan nationale, religieuze en culturele eigenheid.¹⁸ Over het algemeen staan mensen welwillender tegenover het opvangen van mensen die in hun thuisland evident onveilig zijn, dan tegenover het opvangen van mensen die migreren vanwege economische motieven. Maar wat mensen hieronder verstaan overlapt lang niet altijd een-op-een met de beleidscategorieën ‘asielmigrant’ en ‘arbeidsmigrant’.

Het betreft een gevoelig onderwerp: de opvattingen in de politiek en onder de Nederlandse bevolking over asiel en migratie lopen sterk uiteen.

Het SCP heeft een lange onderzoekstraditie binnen het thema migratie – met name als het gaat om de gevolgen van migratie, zowel voor migranten zelf als voor de samenleving als geheel. Zo hebben we de afgelopen jaren gewerkt aan verschillende scenario's ten aanzien van migratie en wat die kunnen betekenen voor de sociale samenhang in de toekomst. Daaruit volgt dat meer diversiteit een risico kan vormen voor sociale samenhang, maar ook een kans. Wat we nog niet weten is hoe dit (regionaal) uit kan werken in de toekomst. Door het langjarig volgen van migranten weten we dat het veel migranten goed gaat in Nederland. Tegelijkertijd geldt dat tweedegeneratiemigranten negatiever zijn over de Nederlandse samenleving dan eerstegeneratiemigranten, ondanks hun bijdrage aan en participatie in de samenleving. En dat discriminatie op de arbeidsmarkt een veelvoorkomend probleem is. Het samenleven lijkt daarmee eerder moeilijker dan makkelijker te worden naarmate migranten langer in Nederland gevestigd zijn. Verder heeft langlopend SCP-opinieonderzoek laten zien dat groepen in de Nederlandse samenleving heel verschillend denken over migratie en migratiebeleid, wat leidt tot zorgen en onbegrip. Er is meer kennis nodig over hoe te komen tot gedragen migratiebeleid dat toekomstgericht is en verschil kan overbruggen. Als SCP richten wij ons in 2025 primair op asielbeleid, en de vraag hoe samen te leven in verscheidenheid.

In 2025 bouwen we voort op de toekomstverkenning sociale cohesie 2050 en starten we met een toekomstverkenning sociale zekerheid 2050 (zie ook hoofdstuk 5). In deze toekomstverkenning staat de veranderende samenstelling van de bevolking in Nederland centraal. Kernvraag daarin is: Wat zijn de gevolgen van verschillende scenario's ten aanzien van migratie voor de houdbaarheid van de sociale zekerheid in 2050? Hoe werken de scenario's regionaal door? Verder gaan we in 2025 door met onderzoek naar waardendiversiteit. Waarop botsen mensen in Nederland als het gaat om waarden en hoe kan gemeenschappelijkheid gevonden worden?

¹⁸ Zie SCP (2024). Sociale en Culturele Ontwikkelingen 2024. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau; Bakker et al. (2023). Samenleving in beweging: Diversiteit en sociale cohesie nader beschouwd. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Ook kijken we naar de relatie tussen opvang- en toelatingsbeleid en participatiekansen van vluchtelingengroepen – om lessen te trekken voor toekomstig opvang- en inburgeringsbeleid. Wat kunnen we bijvoorbeeld leren van een internationale vergelijking van migratiebeleid voor de dilemma's rondom toelating, opvang en inburgering waar Nederland mee kampt? Tot slot verkennen we met het ministerie van SZW de mogelijkheid om te komen tot een structurele dataverzameling op het gebied van samenleven in een diverse samenleving.

Wij richten ons in 2025 primair op asielbeleid, en de vraag hoe samen te leven in verscheidenheid.

Dit is een uitgave van:

Sociaal en Cultureel Planbureau
Postbus 16164
2500 BD Den Haag
www.scp.nl
info@scp.nl